

RAPPORT - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Barn som mister en forelder har høyere risiko for utenforskap senere i livet

Barn som mister en forelder har større risiko for å falle utenfor både utdanning og arbeid som unge voksne. Hvor høy risikoen er, varierer med dødsårsaken og foreldrenes utdanningsnivå, viser en studie fra Folkehelseinstituttet.

Forskerne bak studien har analysert norske registerdata fra mer enn en halv million personer født mellom 1977 og 1987. Målet var å undersøke hvordan dødsfall i nær familie påvirker overgangene til utdanning og arbeidsliv.

Forskjeller etter foreldrenes utdanningsnivå

– Unge voksne som hadde mistet en forelder i barndommen var oftere utenfor utdanning og arbeid i 20-årene enn dem som ikke hadde opplevd dette. Vi ser også at risikoen varierer både med barnets familiebakgrunn og med dødsårsaken, forteller Jonathan Wörn, forsker ved Folkehelseinstituttet (FHI).

I familier med lavere utdanning er både risikoen for tidlig foreldretap og risikoen for senere utenforskap etter å ha mistet en forelder høyere.

– Forskjellene kan ha sammenheng med at ressursene i familiene varierer. Foreldre med høyere utdanning har ofte bedre økonomi, mer stabile rammer og bredere nettverk, noe som kan gi større støtte når sykdom eller dødsfall rammer. Det betyr ikke at barn i slike familier ikke opplever belastning, men at konsekvensene av tapet slår ulikt ut.

Størst risiko etter rusrelaterte dødsfall

Mange av de dødsfallene som medfører høy risiko for utenforskap skjer i familier som allerede har hatt store utfordringer, blant annet psykiske helseproblemer eller rus.

– Det var flere dødsfall på grunn av narkotikamisbruk og selvmord i familier

med lavere utdanningsnivå enn i familier med høy utdanning. Disse dødsfallene skjer ofte etter langvarige psykiske problemer, og det kan ha påvirket barna lenge før forelderens død, sier Wörn.

Kreft rammer bredere sosialt

Kreft var dødsårsaken som medførte den minste økningen i risiko for utenforskap. Her var det i tillegg ingen forskjeller etter foreldres utdanningsnivå.

– I slike tilfeller er risikoen for utenforskap omtrent den samme uavhengig av foreldrenes utdanning. Dette skiller seg fra andre dødsårsaker, hvor forskjellene mellom grupper er større.

Wörn mener én mulig forklaring kan være at kreft rammer bredere sosialt, samtidig som familiene som rammes, ofte får mer ensartet oppfølging.

Om studien

Studien er en del av forskningsprosjektet «Sickness in the Family», der forskerne undersøker både kortsiktige og langsiktige konsekvenser av alvorlig sykdom og dødsfall i nær familie.

Studien sammenlignet personer som har mistet en forelder i barndommen med de som ikke har gjort det. Forskerne delte inn dødsårsakene i seks grupper, hvor noen var mer tilfeldig, som kreft i yngre voksenalder, mens andre var mer påvirket av livsstil, som selvmord og rus.

>> Les hele rapporten [Early parental death and being not in education, employment, or training \(NEET-status\) in Norway: a population-wide study on the moderating role of parental education på academic.oup.com](https://academic.oup.com/early-parental-death-and-being-not-in-education-employment-or-training-(NEET-status)-in-Norway-a-population-wide-study-on-the-moderating-role-of-parental-education-pa).

Barnevernsbarometeret 2025: Auka bekymring for dei yngste barna

Ein ny rapport viser at ni av ti barnevernsleiarar meiner dei har oppdaga utfordringar hos eldre barn som burde vore identifisert allereie i spe- og småbarnsfasen.

Barnevernsbarometeret er Bufdir si årlege undersøking om tilstanden i dei kommunale barnevernstenestene og institusjonsbarnevernet. Undersøkinga i år gjekk til leiarar i barnevernstenestene og barnevernsinstitusjonane.

Tydelig bekymring

Resultatene fra Barnevernsbarometeret viser en tydelig bekymring for at hjelpen kommer for sent, og at mange barnevernstjenester mangler spesialisert kompetanse på de yngste barna.

>> Les mer om [auka bekymring for dei yngste barna](#) på [bufdir.no](#)

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Flere ungdommer brukte snus og e-sigaretter i 2024 enn i 2019

Ungdom mener det er lett å skaffe seg ulike nikotinprodukter, og andelen ungdom som bruker snus har økt i perioden 2019 til 2024. Bruk av e-sigaretter har også økt, særlig blant jenter. Det viser nye tall fra FHI.

Sammenlignet med andre europeiske land ligger norske ungdommer i det nedre sjiktet for bruk av sigaretter og e-sigaretter, og er blant landene med lavest andel som oppgir daglig bruk. Etter nedgang i noen gangs bruk av snus etter 2007, økte andelen mellom 2019 og 2024.

Europas største undersøkelse

Tallene kommer fra den norske delen av ESPAD-undersøkelsen (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) blant europeiske 15–16-åringer. ESPAD-undersøkelsen er Europas største undersøkelse om bruk av rusmidler og tobakk blant skoleelever, og den foretas hvert fjerde/femte år. FHI er ansvarlig for innsamling av norske data.

>> Les mer om [bruk av snus og e-sigaretter blant ungdom](#) på [fhi.no](#).

AKTUELT - REGJERINGEN

Går sammen mot tobakksindustrien

De tre nordiske helseministrene lanserer en felles nordisk veileder for offentlige tjenestepersoner om kontakt med tobakksindustrien.

Tobakksbruk er fortsatt den viktigste enkeltårsaken til tidlig død og sykdom, samt sosiale helseforskjeller, i de nordiske landene.

>> Les veilederen [Joint Nordic Guidance for Public Officials on Interacting with the Tobacco Industry](#)

Alkoholrapporten viser endringer i holdninger og vaner

Rapporten “Tall om alkohol” viser at befolkningen har fått økt kunnskap om alkoholens skadevirkninger.

Stadig flere nordmenn er klar over at alkohol øker risikoen for kreft, og færre tror at et glass vin om dagen er sunt, og et flertall støtter alkoholpolitiske tiltak som Vinmonopolordningen og høye avgifter.

>> Les hele rapporten [Tall om alkohol](#) på helsedirektoratet.no.

.....

AKTUELT - REGJERINGEN

Økt bruk av heltidsstillinger i norske kommuner

Regjeringens innsats for å bidra til rekruttering og kompetanseutvikling i de kommunale helse- og omsorgstjenestene, gjennom Kompetanseløft 2025, gir resultater. Andelen heltidsstillinger i kommunale helse- og omsorgstjenester har økt, viser årsrapporten for 2024.

Regjeringen har tidligere lagt frem [Opptrappingsplan for heltid og god bemanning i omsorgstjenesten](#), som følges opp gjennom Kompetanseløft 2025. Nå er [årsrapporten for oppfølging av planen](#) klar.

>> Les hele artikkelen om [økt bruk av heltidsstillinger i norske kommuner](#) på [regjeringen.no](#)

.....

RAPPORT - TELEMARSKFORKNING

Gode erfaringer med utflytting av statlige arbeidsplasser

Ny rapport fra Telemarksforskning har undersøkt hva som skal til for å sikre vellykket nyetablering og utflytting av offentlige arbeidsplasser utenfor Oslo-området, og gir elleve råd for å lykkes.

Funnene viser til gode erfaringer med å bygge opp statlige virksomheter utenfor Oslo, så lenge man gjør prosessen på en god måte.

>> Les hele rapporten [Konsekvenser ved omlokalisering og utflytting av statlige virksomheter](#) på [telemarksforkning.no](#).

.....

AKTUELT - KS

Fra 1. januar 2026 blir kjernejournal obligatorisk for alle kommuner

>> Les mer om [obligatorisk kjernjournal for alle kommuner fra neste år](#) på [ks.no](#).

Øvde på håndtering av pandemi

Nylig øvde utvalg for smittevernberedskap på å sette inn tiltak i en situasjon der fugleinfluensa smitter mellom mennesker.

Øvelsen ble gjennomført av det europeiske smitteverninstituttet (ECDC) og var en pilot for tilsvarende øvelser som skal gjennomføres i andre europeiske land.

Smittespredning i Laos og Thailand

Øvelsesscenarioet begynte med at et fugleinfluensavirus hadde mutert og smittet mellom mennesker i Laos og Thailand. Viruset ga alvorlig sykdom og 12 av dem som var smittet var døde. ECDC vurderte at viruset sannsynligvis ville spre seg til Europa og anbefalte landene i Europa å forberede seg på å sette inn smitteverntiltak. Målet med øvelsen var å få i gang en diskusjon mellom ulike forvaltningsnivåer og ulike sektorer om utvikling av smitteverntiltak og om beslutningsprosessen for å få på plass tiltak. De viktigste tiltakene som ble foreslått var innhenting av kunnskap og data, grensekontroll, testing, smittesporing og omfattende kommunikasjonstiltak.

>> Les mer om [erfaringene etter øvelsesscenarioet på håndtering av pandemi](#) på [helsedirektoratet.no](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Vi blir stadig friskere, men levealderen øker raskere enn friske leveår

Selv om nordmenn lever stadig lenger, er ikke alle de ekstra leveårene friske. Det viser nye tall fra det globale sykdomsbyrdeprosjektet.

Senter for sykdomsbyrde ved Folkehelseinstituttet leder det norske bidraget inn i prosjektet.

Store aldersforskjeller i sykdomsbyrden

Det er store forskjeller i hvilke sykdommer som gir tap av friske leveår i ulike aldersgrupper.

Psykiske lidelser står for nesten en tredjedel av sykdomsbyrden blant barn og unge, mens kreft, muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser er de største årsakene til sykdomsbyrde blant befolkningen i arbeidsfør alder. Blant de over 70 år skyldes over halvparten av sykdomsbyrden hjerte- og karsykdom, kreft og nevrologiske sykdommer.

Minst en tredjedel kan forebygges

Tallene fra GBD 2023 viser også at minst en tredjedel av sykdomsbyrden i Norge kan forklares av risikofaktorer som kan forebygges. Røyking, høyt blodtrykk, høyt blodsukker,

usunt kosthold og høy kroppsmasseindeks (BMI) er rangert av GBD som de største bidragsyterne. Selv om dagligrøyking har gått ned, er røyking fortsatt en av de største risikofaktorene.

Aldring gir økt sykdomsbyrde

Siden 2010 har sykdomsbyrden i Norge, målt i antall tapte friske leveår, økt med 11 prosent. Denne økningen skyldes at vi har blitt en større og eldre befolkning, der aldring har bidratt mest. Tar man hensyn til dette, er sykdomsbyrden i Norge redusert med 7 prosent fra 2010 til 2023.

>> Les hele rapporten [Global Burden](#) på [healthdata.org](#)

Frisklivssentralane aukar livskvaliteten til deltakarane

Tilboda i frisklivssentralane når dei rette gruppene og gir pasientane betre fysisk og psykisk helse, viser ein ny rapport frå Helsedirektoratet.

Mange nordmenn har kroniske sjukdomar, og fleire får også overvekt og fedme – noko som aukar risikoen for dårleg helse. Mykje kan forebyggjast med god rettleiing.

Foreslår å styrke frisklivssentralane

Frisklivssentralane har potensial til å styrkje den helsefremjande og forebyggjande innsatsen i kommunehelsetenesta. Helsedirektoratet foreslår mellom anna følgjande tiltak som bør vurderast:

- Styrke helsetenester som gir støtte til endring av levevanar og meistring av helseutfordringar for vaksne og eldre.
- Styrke samarbeid mellom frisklivssentralar, fastlegar, NAV, spesialisthelsetenesta og andre aktørar.
- Utvikle modellar for interkommunalt samarbeid og digitale behandlingstilbod.
- Informere betre om tenesta.

>> Les hele rapporten [Arbeidet i og effekt av tilbudet i kommunale frisklivssentralar](#) på [helsedirektoratet.no](#).

AKTUELT - HELSEDIREKTORATET

Kalkulator for samfunnsøkonomiske gevinster

Kalkulatoren beregner hvor mange friske leveår (DALY) samfunnet kan vinne, og hvilken samfunnsøkonomisk verdi dette gir, dersom flere blir mer fysisk aktive i hverdagen.

Kalkulatoren kan brukes som grunnlag for samfunnsøkonomiske analyser for eksempel ved å estimere:

- mulig gevinst ved at flere unge blir fysisk aktive på skole eller fritid
- gevinst ved at flere i kommunen eller regionen går eller sykler mer i hverdagen
- effekt på sykdomsbyrden ved at flere eldre blir mer fysisk aktive
- reduksjon i helsetjenestekostnader nasjonalt, lokalt og for individer ved økt fysisk aktivitet

>> Les mer om [bruk av kalkulatoren](#) på [helsedirektoratet.no](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Lav måloppnåelse i Intensjonsavtalen for sunnere kosthold

Målsetningen for økt verdiandel av produkter med Nøkkelhull er imidlertid oppnådd.

>> Les mer om [evaluering av Intensjonsavtalen for et sunnere kosthold](#) på [fhi.no](#).

Psykisk helse taper mot fysisk i hjemmesykepleien

Ny forskning viser at mange sykepleiere i hjemmesykepleien føler seg usikre i møte med tegn på depresjon og ensomhet hos eldre brukere

I ein travel kvardag går mesteparten av tida til praktiske oppgåver som sårstell, medisinar, mat og målingar. Dette gjer at psykiske behov lett blir nedprioriterte.

- Helsedirektoratets [Faglige råd for eldre med psykiske lidelser](#)

Sjukepleiarane som deltok i studien opplever at dei sjeldan har høve til å sette seg ned og snakke med pasientane på ein måte som kan avdekke psykisk uhelse. Dei opplever at utdanninga og opplæringa i kommunen i liten grad gir dei verktøy til å kjenne igjen teikn på einsamheit og depresjon hos eldre. Mange kjenner seg difor utrygge når dei skal ta opp eller vurdere psykiske utfordringar.

Behov for betre støtte og leiing

Studien viser at både kompetanseheving, betre samarbeid og ei leiing som prioriterer psykisk helse, er nødvendig for å styrkje arbeidet i heimetenestene. For at eldre skal få betre hjelp, treng sjukepleiarane både opplæring, tid og tydelege rammer.

>> Les hele rapporten [Nurses' perspectives on clinical competence to identify loneliness and depression in older people in home care: a qualitative study](#) på [biomedcentral.com](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Eldre i Norge har bedre psykisk helse enn før

Forekomsten av psykiske plager og ensomhet blant eldre i Norge har gått ned de siste tiårene, og livskvaliteten er generelt høy. Det viser et notat fra FHI.

Psykiske plager er mindre utbredt blant eldre enn blant yngre voksne. Forekomsten er noe høyere blant de over 80 år, særlig blant personer som bor alene eller har svekket helse, sammenlignet med aldersgruppen 60–79 år.

>> Les hele notatet [En kartlegging av psykisk helse og livskvalitet blant eldre i Norge](#) på [fhi.no](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Eldre innvandrere bruker sjeldnere helsehjelp i hjemmet

Det er tydelige forskjeller i hvor mye hjelp folk får. Lavere bruk av helsehjelp gjelder på tvers av opprinnelsesland, men andelen som får tildelt tjenester er lavest for innvandrere fra Øst-Europa, Afrika og Asia, viser studien:

>> Les hele studien om [sjeldnere bruk av helsehjelp for eldre innvandrere](#) på [cambridge.org](#).